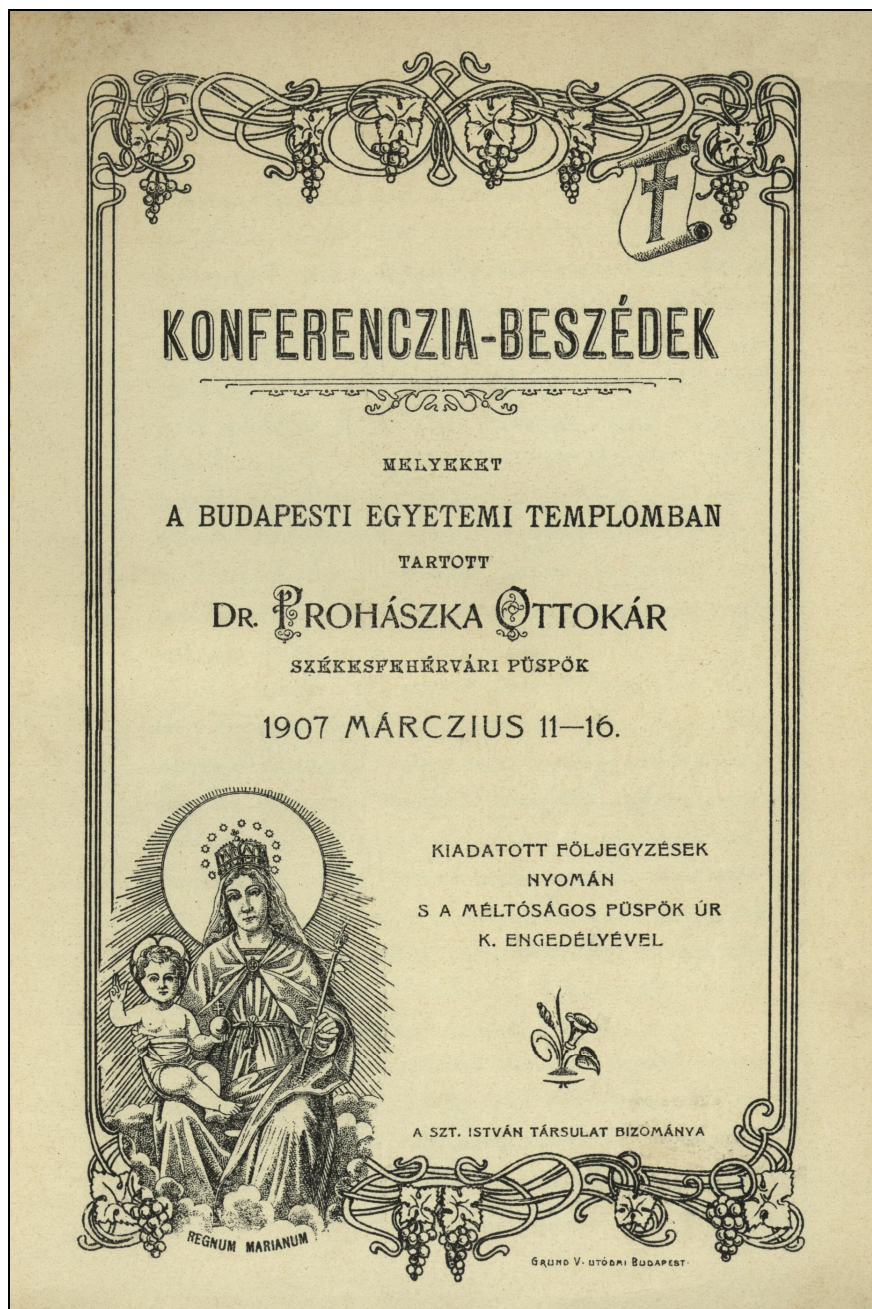

Prohászka Ottokár

Konferencia beszédek – 1907. március 11–16.

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Prohászka Ottokár
Konferencia beszédek – 1907. március 11–16.

melyeket a budapesti Egyetemi templomban tartott

Kiadott följegyzések nyomán s a méltóságos püspök úr k. engedélyével

---

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az elmélkedésekről kézírásban, 1907-ben, azonos címmel megjelent füzet elektronikus változata. 1907. március 11-e hétfő, 16-a szombat volt, nagyböjt 4. hetében. A húsvétvasárnap március 31-én volt abban az évben.

Az anyagot Tegze József vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
I. beszéd	4
II. beszéd	5
III. beszéd.....	7
IV. beszéd	9
V. beszéd.....	11
VI. beszéd	13

I. beszéd

Krisztusban kedves testvéreim! Krisztus urunk tanítványai egykoron szívükből kitörő kéréssel léptek a Mester elé: Magister, doce nos orare! Mester, szívek indítója, hadak útja taposója, taníts bennünket *imádkozni*! A modern ember is gyökeret keres imájához, szárnyat szárnyalásához; alpra van szüksége, ha le akar térdelni, s azt mondja, kéri és sürgeti: Magister, doce nos credere! Mester, taníts meg bennünket *hinni*! Nézd, mily óriási a mi szükségünk, nézd a magyar közhangulatnak erkölcsileg deprimált voltát, a fáradt nemzedéket, melynek fáj a feje s száraz a szíve, melynek ege sötét, mert nincsen napja...!

Több élet, nagyra törő szellem, hit, bizalom, energia, *lélek* kell a gondolatba, hogy eszményre tüzesedjék, hogy erős remény zöldüljön, hogy az akarat szeretetté gyúljon. Már a mi Eötvösünk is elnyögte: Isten, ki a fűszálnak harmatot, a virágnak napsugarat, a tengernek vihart adsz, hogy el ne poshadjon, adj a szívnek *hitet*! És a sötét, de jókedvében kacagó Byron azt mondja: Emberek, a szívembe ne nézzetek, mert ott poklot láttok!

Tény, ha lelkünk szárnyaszegett, nem tudunk hinni; azért legyünk bizalommal a csodálatos, felséges Magister iránt. Ő élénk lép s így szól: ha akarsz hinni, fordulj hozzám!... Tolsztoj s a többi Krisztus-arckép festők mind tisztába akarnak jönni a nagy problémával, de én nem árnyképet, hanem fényképet, a krisztusi lélek fényképét akarom. Érints meg kérlek, Uram, titokzatos erőt közlő érintéssel s mondd: higgy! S én hinni fogok. Legyünk m. t. Uraim nem hivatalból, hanem mélységes meggyőződésből, a gyakorlat szerint a hit emberei. Óh, mennyire szeretnék én a modern emberben hitet éleszteni! Jer velem kérlek, hagyd el az utca zsváját, térj magadba, s kérdezd magadtól: Ugyan hát mim van nekem? Mim van, amiben végleg megnyugodhatnám, ami kielégíthetne? Van bölceletem s vergődöm, vívodom a végtelennel, de mire megyek vele? Problémám nagy zűrzavar; akaratom, mely az erő forrása volna, szabadságát vesztette... a teóriában! Valld be ember, akkor érzed magadat jól, ha nem kérdezed számon öntudatodat. Pozitivizmusod tartalmától fosztja meg ismeretedet. Az emberi ész ideális valóságok nélkül kopogtató géppé válik; tartalmat nem nyújt. Ahol az ismeretben nincs ideális tartalom, ott éj van csillagok nélkül, ott tapogatózó lelkünk békét nem talál. Itt meg nem állhatunk. Nekünk tartalom, bizonyosság kell.

Ha van lelkünk, annak megközelíthető valóságnak kell lennie, s ha önmagunkba térünk, lelkünkre okvetetlenül rá kell nyitnunk. S valóban rá is nyitunk azokban az új értékekben, melyeket magunkban találunk, milyenek Isten, lélek, jóság, igazság, eszmény, kötelesség... S e szellemvilág, mely nem természettudomány, mely nem $2 \times 2 = 4$ s mégis mindnyájunknak szívében él: *az ember lelke*. E lélek a végtelenbe s az örökkévalóságba néz. Akár Flammarion népszerű csillagászatával, akár P. Secchi refraktorával dolgozzunk – folyton a végtelenség párkányán állunk; oda vagyunk biggyesztve e sárgömbhöz s lelkünk mégis mérhetetlen határokon túl csapong; idő, évezredek, mindenség csillogó kvarcsemmé zsugorodik össze; a lélek szárnyai beárnyékolnak világokat, energiái kiépítik a tudomány útját a végtelen felé, megalkotják a szépség ideáljait, élük a szentek típusait. E lélek erejével vagyunk urak a földön. – Ember, ki nem jutott lelke végtelen értékének tudatára, ki nem emelkedett fel erejének méltóságára, az boldog, szerencsés ember nem lehet. Az a diadalmas evangéliumi szó: „*Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, s lelkének kárát vallja,*” neki még nem ének, nem himnusz, hanem csak holt betű. A lélek értékének tudata meghódítja a világot s égbe tör, sőt elfoglalja az Eget. –

Mélységes, édes örömmel árasztja el az ember szívét ez a tudat, melyre Krisztus utal az Evangéliumban, mondván: Hasonló mennyeknek országa az elásott kincshez, drágagyöngyhöz, melyet aki megtalál, örömtől repesve elad mindent, hogy megvehesse azt. S ez az öröm folyton locsolja lelkünk gyökereit, emeli az embert; azzal az öntudattal járunk, hogy végtelen kincset hordozunk magunkban. Másutt ismét mondja, hogy hasonló

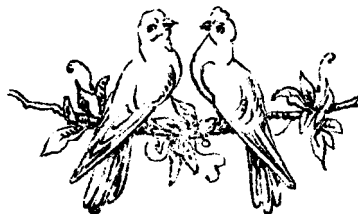
mennyeknek országa a menyegzőhöz, e páratlan ünnephez s édes örömhöz; mindez azt jelenti, hogy aki lelkét önmagában föllelte, s e végtelen kincsnek öntudatát átélte, abban kifakadt az öröm és az élet forrása.

Mélyen tisztelt Uraim! Ez nem költészet, ez nem mámor, nem káprázat, hanem „ποιησις” a szónak abban az első, ősi értelmében, mely teremtést, isteni remeklést jelent.

A lélek végtelen értékét hirdeti a kereszt is, ez a kegyetlen, s ugyancsak fölséges jel, mely rámutat a két nagy értékre: az *Istenre s a lélekre*. Isten s lélek, e két valóság egymást magyarázza. Az Isten odaadja önmagát nekünk, hogy mi átadjuk magunkat neki: „úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adá”, úgy szerette, úgy becsülte. Ő maga legjobban kommentálta paraboláját *az elásott kincsről; a lelkem az ő kincse; ráakadt – s mindent odaadott érte*. Keresztje hirdeti, hogy mennyire becsülte. A Kereszt sötét, de tövében gyöngyök, vagyis lelkek vannak fölhatalmazva; Krisztus ezekre tekintett, s bizalommal hunyta le szemét, mintha halálában is azt suttogta volna: *hogyne adnám oda értetek véretem, életemet*. Bárcsak úgy látnátok ti is a bennetek elásott kincset, ahogy én azt látom!

Ezek után értem azt is, hogy Isten őrzi, óvja e kincset, hogy neveli lelkemet isteni öntudatra; húz, vonz, ragad magához, undort ébreszt minden iránt, ami alacsony, sár és bűn, és magas hivatás biztatását mint láthatatlan angyal suttogását hallatja körülöttem. Ez kell nekem; ebből lendületet, erőt s kitartást merítek; isteni behatások, a Szentlélek idomító befolyásai alá jutok, melyek ébresztenek, lelkesítenek, s tisztult s vágyódó lelkem elé állítják az isteni Megváltó csodálatos életét: a Tábor hegyet éppúgy mint a Golgotát; megjáróm az Olajfák kertjét is lelkem lehangoltságában s egyaránt hódolattal viseltetem minden iránt, ami lelkemet kimélyíti, s az isteni tökéletesség felé vonzza; ami megérteti velem, hogy nem dicsőség, nem hatalom, nem cím, hanem *a szépen átélt, ideális élet egyedül méltó tartalma a léleknek*.

Bírjuk Krisztus urunk ígérését, hogy ez élet kifejlik bennünk, ha belőle, a szőlőtökéből szívjuk az éltető nedvet. Ő a mi napunk és gyökerünk; sugárzatában állva meg nem fagyunk, belőle táplálkozva el nem hervadunk. Erő, lelkesülés, eligazodás és lendület készen áll számunkra. Ha pedig néha keményebben ostromol az élet viharja s csüggedni kezdünk, ragadjuk meg Krisztus urunk karját, mint Szent Péter a tengeren; forduljunk bizalommal a lelkek Mesteréhez, aki kifejleszti még bizonytalan, téveteg öntudatunkat; bízunk, hogy Ő kiváltja majd öntudattá a lélek lappangó értékét. Legyünk minden körülmények között „látók” s bízók! A kétely betegség; sötétségében halaványodik, elhervad a lélek. Szemünk világosságra van teremtve; látni fogunk, ha a lélek energiáját le nem törjük. Az energia nemcsak a $2 \times 2 = 4$, hanem jóság, szépség, erő, bizalom, vágy; *ez az egész ember* talál el arra az ösvényre, mely a szív békéjéhez vezet. Elsősorban pedig legyünk nagylelkűek, hogy mindent, ami szenny, sár, erkölcstelenség, odaadjunk örömmel a gyöngyért. Ez a mi programunk, ez lesz dicsőségünk, a végtelen értéknek örömmé való kiváltása. Amen.

II. beszéd

Szent Ágoston mondotta a mély értelmű szavakat: a földön feküdt a nagy beteg s lejött hozzá az égből a nagy orvos. Az embernek baja nagyon régi; betegsége a halál; nincs igaz öröm... A modern ember élete is tartalmatlan, sivár. Minél öntudatosabb, annál égetőbb a

kínja: az élet értelmetlenségének, ésszerűtlenségének a kínja. De hiszen van elég tiszteletreméltó orvos. Orvosoljon *Emmerson* és *Trim* nemes, de szétfolyó, az istenséggel való harmóniára biztató, de azt megadni nem tudó panteizmussal, *Ruskin* a szép földi élet esztétikájával s szeretetével, *Tolsztoj* sötét pesszimizmusával, *Nietzsche* kacagó klasszicizmusával, mely végigtáncol a világon és tapos hitet, reményt, szent tradíciót, mindent az erős, de magára maradt individuumért. A szocializmus szerény földi boldogsággal biztat, melyet ugyancsak kevesellnénk, ha a gépek zakatolása el nem tompítaná az elégedetlen szívet. S a medikusok között jár a „magnus medicus”; a názáreti próféta, s azt mondja: Emberek, tartalom kell éltetekbe, különben el nem bírjátok azt az üres tarisznyát, az emberi szívet. Töltekezzetek fölényes, hatalmas öntudattal. Legyetek isteni emberek. A ti eszményeitek nem szerencsések. Megváltást reméltek a tudománytól, de azzal nem értek el a szép élethez. A *facies aquilae* magasan repülő, de kegyetlen madár. A hatalom, a *facies leonis* szívtelen irányzat, mely egy-egy kegyeltet kiemel, de trónja alatt gerincek ropognak s diadalmas szekere csontokat tör. *Tolsztoj* *facies vituli*-ja pedig, az áldozati tulok arca rokonszenvet kelt ugyan, de ki nem elégít. Nekünk a *facies hominis* kell!

Három pontban adhatnám elő azt a krisztusi gondolatot, amellyel az ember életét megtermékenyítheti, lelkét fölvilványozhatja.

I. Tudom, hogy végtelenből vagyok s végtelenbe megyek. Anyajegyem, vérem figyelmeztet rokonságomra az Istennel. Ez az egész világ úgy fér el bennem, mint a pitykő az Óceánban. Sok pitykővel ki lehet tölteni az Óceánt, de az emberi lelket sok világgal: sárral, gyönggyel, arannyal kitölteni nem lehet. Az én lelkem az egész Univerzumot semmibe se veszi, mikor arról van szó, hogy érjem be vele. A fizikával szemben érvényesül az én metafizikai érzékem, melyet Schopenhauer vallásnak mondott. Ezt pozitívizmussal kiradírozni nem lehet; a lelket magát radírozni ki vele. Hűséget, erényt, törvényt, parancsoló akaratot, e nagy morális értékeket nem söpörheti le egünkről semmiféle szélvész. – *Tolsztoj* szerint olyan az ember a világban, mint a fészkeből kiesett, sipogó madárfiók; én meg hozzáteszem: kakukkfiók... éhségét tekintve. Szárnyaszegetten vergődik, éhes és sír, és sem szomszédság, sem barátság, sem feleség, sem gyermek, sem kincs, sem siker nem tudják kielégíteni. Sipogó lelkek vagytok, s azért nem tölthet ki a világon semmi, mert öncélok vagytok. A tudomány arra való, hogy az ember öntudatosabban emelje fel fejét. Haladás, fejlődés ezen fejedelmi öncélért van a világon. Darócba öltözködött testvérem, a közönséges falusi asszony, sőt még a degradált ember is öncél. Krisztus urunk ezen öntudatot ápolja: Emberek, isteniek vagytok, teremtőtök az Úr. Minél szebben koszorúzzátok fejeteket erénykoszorúval, annál nagyobb az Úrnak dicsősége s mennyországot éltek át. Az Istenben való fölényes élet a ti mennyországtok. Abban a 13 éves *Ágnes*ben látom a krisztusi típust, akinek *Caesar* sem imponál, s *Agathában*, a görög leányban, akinek a krisztusi igénytelenség, a *servitus Christiana* többet ér, mint a világ minden gazdagsága, hatalma. Az ilyenekre illenek *Szent János* fölséges szavai: „kik nem vérből, nem a férfi akaratából, vi. nem természetből s ösztönből, hanem Istenből születtek,” „*Tertium genus*”, kik emancipálták magukat minden kicsinyes földi tekintetek alól.

II. Krisztus Urunk azt akarta, hogy az ember az „öncél” tudatával tapadjon a láthatatlan, de mindenütt környező végtelen nagy s mégis oly közel fekvő, vezető és a jól érvényesíteni tudó hatalomhoz, melynek neve Θεός, – Isten. Néhány betű, de fogalmat rejt, amelyen teológia, filozófia, hit, bűn, kín, boldogság épül föl. Nekünk bízunk kell Istenben, abban a jót csodálatos ellentmondásokon át is érvényesítő hatalomban. Fogalmat alkotunk magunknak róla, amilyen a szépség, szentség, jóság, erő, szeretet, áldozat, s szenvedések s nehézségek közt sem mondunk le róla. Akármily sötét is a világ, s hideg a temető, s bármily fagyasztó az északi sark s borzalmas a tenger, mely szirtekhez csapja a Berlin-t, bármily

rémesek a courrières-i köszénbányák, melyek sok száz holt és élő emberéltre borítanak szemfödelet, mégis kell valami olyasnak lenni, ami végtelenül szép és jó. Belénk van oltva a törvény, amely Istenre mint mindennek végső okára vezette az embert. Bár az emberek fejébe sohasem fér bele, hogy az a jó Isten miképpen engedhet meg annyi nyomorúságot a földön. Lehetséges, hogy az ember csak a fejlődés magasabb fokain tud majd mélyebb belátást szerezni e nehézségekbe. Biztos, hogy a rossz az Isten szándékait s a fejlődést szolgálja s energiánkat segít kifejleszteni szenvedés, betegség, pusztítás s halál ellen. A hit addig is, azután is felséges erőt ad. Ember, kicsiny vagy, de bízzál rendeltetésedben! Sokat szenvedsz, s mégis csak optimista lehetsz. Sötét az Isten arca, – világosítsd meg türelemmel; sok a tövised, – légy tövissel koszorúzott Krisztus-fej, de... győzd le a kételyt s bizalmatlanságot. Ha le is szakad a szíved, ha ropog is a csontod. Bízunk, hogy a sok rossz alatt van a több jó s a több jónak gyökere a minden jó, az Isten. Járjunk a régi szentek impozáns nyomain! A babiloni ifjak példája lebegjen szemeink előtt, kik azt felelik Nabukodonozornak: akár kioltja az Isten a kemence tüzét, melybe bele akarsz dobálni, akár megégünk benne; mindegy, Ő az Úr s mi az ő szolgálói. Tegyen, ahogy akar; mi is azt tesszük, amit Ő akar: s nem szakadunk el tőle. Istenben hiszek én is; általa megszabadulok. Pesszimizmus ide, pesszimizmus oda, példánk a mi Urunk. A legnemesebb fejen töviskoszorú, vérig ostorozott rabszolga Ő, verejtékező szegény ember e próféta lélek, a legfelségesebb szív a lándzsától átszegezve, és Krisztus mégis a világ világossága. Világot legyőző emberek, hősök leszel, ha hiteteket érvényesíteni, átélni, akarni tudjátok.

III. A megváltó nem hagyja az embert deprimáló érzéseivel magára. Azt akarja, hogy mint a kis gyermek a sötét szobán át, mi is fussunk hozzá, karjai közé. Nem csak hódolattal, de szeretettel, szívvel kell őt átkarolnunk. Ő majd megtanít „Istenfiúságra”-ra. Akár dicsőség és siker környezze őt, mint mikor Péter őt Istenfiának mondotta, – akár a Táboron színében elváltozzék, – akár az Olajfák kertjében vívódjék, vagy a kereszten imádkozzék: ajkáról egyre ez a szó lebben: *Atyám, Atyám...*! Ha mi is így cselekszünk, a mennyország költözik belénk, mennyország, vagyis világot legyőző, Istenben megnyugvó öntudat. Krisztus kegyelme emel ide bennünket, s legyőzi bennünk a kételyt, a hideg, sötét lelkiületet. E fölényes érzület által legyőzöm a világot; ebben élem át egyszersmind az örökélet bizonyosságát. Krisztus mondotta: aki átéli az ő tanát, az nem fog kételkedni benne. Éljetek s ne okoskodjatok; a tapasztalat, a tett lesz bizonyítékotok.

III. beszéd

A fejlődés gondolata sürget bennünket, hogy ne legyen Úr felettünk a tévely, a nyomorúság. Bízta a szentírás: haladj, küzdj, – győzni fogsz! A legszélesebb értelemben érvényesek e szavak: *Veritas vos liberabit*. Igen megszabadít a tévelytől, nyomorúságtól, szenvedéstől. Iparkodunk, törekszünk s valljuk be – győzünk is. Ha az ember nézi a régi világ képét, amelyet az V. században Szent Ágoston lángszelleme teremtett, milyen kisméretű, kurta lélegzetű egy világ ez. Columbus azt mondta, hogy kicsi a világ, – igen, kicsi, amióta mi nagyokká lettünk s fényévekben mérjük az időt. Mily hatalmas múltat tártunk fel, mióta nem papirusz lapokat, hanem geológiai ősrétegeket forgatunk. Ember, nem hatezer éves a te világod, – mérhetetlen fejlődés koszorúja vagy!... A kultúrában is parányi erővel

dolgoztunk s a munka rabjai voltunk. Igaz, hogy ez idő szerint sok-sok ezer ember géppé degradálódik, de a gépekben is az emberi szellem érvényesülését ünnepeljük. Ez mind igaz; annál csodálatosabb, hogy az ember erkölcsi világában *megváltást* vár. Ez a tény lehet megszégyenítő, lehet más tekintetben rendkívül vigasztaló, de kétségbe nem vonható.

I. Már maga az emberi ész, amennyiben világnézet, filozófia, megváltást sürget. Az emberi ész mint olyan nem ad megnyugtató, biztató feleletet arra, hogy egyáltalán érdemes-e élni. Tájékoztat valamiképp, de létünk hajóját divatfilozófiák hullámai csapdossák; horgonyt kellene vetnünk, de hová?... A mélység feneketlen; lelkünk nyugtalan. Ott ülünk a háromezer éves Jóbbal a világ szemétdombján s filozofálunk. Ott állunk Sion hegyén, zsoltározunk Dáviddal; a prometheusi sziklán perzselődünk ugyanazon a tűzön, melyet az égből loptunk. Dantéval epedve várjuk életünk idealizmust vesztett korszakában Vergiliust, de még inkább Beatricét. Faustok vagyunk; problémánk: nyugtalan, vergődő intelligenciánk. Pessimizmus és sok sötét árny vetődik lelkünkre. – A divatfilozófiában meg nem nyughatom, s a teóriák sivatagából a történelemben menekszem, hogy az édes, meleg élet ösvényein találkozam lelkem s életem Megváltójával.

II. De leginkább meggyőző a megváltás szükségességéről erkölcsi világom. Ha abba a világba térek, amelynek eszményei lelkemben égnek, ha látom a lealacsonyodott egyént s veszem a felelősség érzetét, ha nézem a nagy porondot, ahol Pál apostol síró gyermekké válik, s az erkölcsi világ óriási összeütközéseit; ha látom a bűn szenvedélyes hatalmát s ugyanakkor hallom a lelkiismeret vádját: megszáll valami borzalmas érzet, az erkölcsi ellenmondásoknak érzete. Felséges és mélységes értelmű parabolát nyújt nekünk e részben az Evangélium, mikor a 10.000 talentummal tartozó szolgáról beszél, akiből semmiféle hatalom sem vasalhatja ki az óriási összeget. Itt csak egy segíthet: boruljon le; kérjen bocsánatot, bűnelengedést s várjon s reméljen bocsánatot. Miserere a bölcsődalom, Kyrie eleison az imám! Bűnös ember vagyok. Magamba térek, sír a lelkem és az arcom kigyúl a szégyen pírjától; útjaim olyanok, mint az enyves csiga útjai a pázsiton. A tízparancsolat véres, tüzes betűkkel ég bele a lelkembe. Én vagyok az oka, de segíteni magamon nem tudok. Az állat nem bűnös; csak az ember lelkében rejlik a bűn, ez a pokoli „érték”: a királyi homlok végzetes árnyéka. Várok hát valamit, amit csak Te tehetsz: válts meg, szabadíts meg! A Te tényed nélkül világnézetem torz; öntudatom koronát vesztett fa, melynek gyökerei élnek. Bocsáss meg! Ez a megbocsátás a megváltás egyik módja. Megvált az Isten, megbocsátja bűneinket, ha megalázzuk magunkat a földig, a porig. De mit is mondok? Hiszen már amúgy is porban vagyunk; csak ébredjünk ennek öntudatára s tegyünk a szerint. Ha erkölcsi elégedetlenségünk kiált a pusztába, nem lesz visszhang nélkül elvesző szó. Felel az Isten: „megbocsátok”.

III. Végre kell a kultúrembernek is megváltás. Jár a világban mint Oidipusz, de fekete szemfödél borítja a szép világot. Az erkölcsösségében megbénult, bűnei öntudatában megvakult embert vezet a kultúra Antigonéja: a felséges leány, de föl nem vidíthatja őt. Érti az észbontó gyötrelmeket. Érti azokat a kultúra vívmányai dacára. Mert bár millió és millió kéz fog egybe, hogy trónt teremtsen az ember számára, mégis mihelyt emancipálja magát a tömeg pszichológiájából, s kimenekszik az utca zivajából, érzi elhagyatottságát, hogy magára maradt bűneivel vagy erényeivel, mint az ujjam! Solus, solus! Szerepelhet a társadalomban, de égő, bünt nyögő szívével mégis magában áll; deresedő hajjal, megkonyult gerinccel megy élete útján a büntető Isten elé: „solus”. Felütik a felelősség nagy könyvét; megáll bírása előtt: „solus”. Ez a solitudo kétségbeejtő; fussatok! Nincs hős, aki e rémmel megküzdene, nincs gladiátor, ki karján feszülő izmokkal ezt legyűrhetné. A bűn sivatagján kell valakinek lenni, aki felemeljen, aki levegye rólunk a felelősség terhét a felséges Istennel

szemben: aki a szégyenpírt letörülje arcunkról s a lelkiismeretünkre borult homályt szétozlassa. S ha szétnézek, látom a sok irányzatot, mely megváltást keres s ígér, de voltaképpen meg nem vigasztal; látom a buddhistát, aki Nirvánában keres megváltást... megváltást az élettől! Én nem ettől keresek, hanem a bűntől! Látom az európai pesszimizmust, mely szintén biztat meghalni; örvényekre mutat, de nyomorunkra egy szikrát sem tud kicsalni a mélységekből. Aki a haladástól vár megváltást, az egyáltalában nincs tisztában a kérdéssel! – Azután látom azt, akinek Evangéliuma a karácsonyében így kezdődik: *annuncio vobis gaudium magnum!* Nagy örömet, világraszóló örömet, nemzetek örömét hirdetem! Napsugár, termékenyítő eső, mely rügyet fakaszt, életető erdei levegő, tengerárja, mely gyöngyöket gördít... ilyen a nemzetek öröme; de ez mindennél különb! „Salvator” született nektek. *Vobis!* Kérdeztétek csak meg üdvöt féltő szíveteket, hogy mit keres s mondjátok meg neki: Megszületett a te Megváltód! Beleállt a világba, ki nem kerülheted. Csak Ő tudja elcsitítani vágyaidat. Krisztus varázsa nem a szánakozó szeretet, nem a szabadság és a testvériség, hanem – a megváltás. Élete e motívumon épült fel: én szeretlek titeket! Nem haltok meg, én halok meg helyettetek. Az Isten így szeret; sic Deus dilexit mundum. Kinyilatkoztatom tüzes szeretetemet, felemellek! Így szeretett az Isten! Kereszt, édes szent kereszt! Lelkem fája! *Lignum vitae!* Őt rózsában, Krisztus öt sebében kivirágzott rózsafám, illatod elkábította az Eget és földet, elkábítja lelkemet is. A kereszténység a bűnben nyögő lélekre mutat, de odaállítja azt Krisztus keresztje alá s biztatja: sírd ki magadat. Lelked bánata leoldja bűnöd salakját, lángja kiegészíti a fullánkot, melytől lelked beteg. Ne nézd az ázsiaiakat. Ázsia a rossznak árnyékában áll; ne nézd azokat, kik a megváltás hitének magaslatáról leindulnak a megszakadt erkölcsi világnézet lapályaira, – ezek racionalisták; ne nézd a zsidókat, kik folyton várnak, de nem tudják mit. Menekülj a Golgotára; térdelj le; ígéri prófétája által: *Effundam super te spiritum gratiae!* Ettől megtisztulsz. Szent felséges kereszténység! Az erkölcsi érzés magas trónjára ülteted a kegyelmet, bűnbocsánatot váró embert. Uram irgalmazz, hogy lelkünk megtisztult öntudatában többé ne vétkezzünk. Amen.

IV. beszéd

Krisztusban kedves testvéreim! Dacára annak a nagy *megváltó tettnek*, melyet Istentől várunk, s mely egyedül képes beleringatni édes békébe, s kiegyenlíteni az eszmény s egész, a törvény és bűnösség érzete közt támadó konfliktusokat, a kereszténység mégis tőlünk is egyre a *tettet* sürgeti. Nem azé aki beszél, hanem aki tesz, azé mennyeknek országa. A szó mostoha gyermeke, a tett az édes fia a léleknek. A mi teológiánk is tetteket sürget. Minden tehetség tettbe vágyik; minden erő a jobbat akarja, s a jobb a – *tény*. Tetteket sürget a fejlődés, mert megvan az energia a jobb, megvan a tehetség a szebb világra s ha tehetségeinket kifejlesztjük s erőinket felhasználjuk, sok nehézséget tüntetünk el az Istenismeret útjából, hol egyre azt hajtogatják: hogyan lehetséges, hogy az Isten jó s annyi a rossz. De mi még sok tekintetben a gyermekbetegségek világát éljük. Világunk lekötött hó. Télen kőszénrakáson is meg lehet fagynunk. A világ is hasonló ilyen kőszénrakáshoz. Óriási erőtelep, de hiányzik még a gondolat szikrája, a hozzáértés, mely felszabadítsa s javunkra fordítsa; azért megfagyunk. Van erőnk, hogy egészségesek legyünk, de még nem tudjuk minden módját. A fejlődés a

potenciát tettel akarja helyettesíteni. De ha valahol, hát mindenekelőtt az erkölcsi világban szükséges a boldogulásra, hogy a tetteket szolgáljuk. Nem lehet boldog ember, aki a lelki energiák óriási mezejét elhanyagolja, az akarat, a kedély, a szív, az érzés energiáit. Ezt sýnyli a világ; azért akar *Payot* akaratot nevelni, *Emerson* lelket, mely akarjon, gyógyítson, kihasson. Azért sürgeti az Evangélium az akaratot. Belső meghasonlásban szenvedtek emberek! Az akaratnak, szívnek tetteit legalább is annyira becsüljétek, mint az ész tetteit. Ha a *θεωρειν*-nel akarsz és igyekszel érvényesülni, mennyivel inkább kell törekedned, hogy a *ποιειν*-nel érvényesülj. A kinyilatkoztatás nem az észnek, a szemléletnek, hanem az akaratnak nyújtja az elsőbbséget. Mindenütt nagy érzelmi s akaratni erővel dolgozik. Szeretni akar „ex toto corde”; félni akar átszegezten: „confige timore tuo carnes meas”. Szívvel-lélekkel akar hinni, bízni, mert a gondolat gyenge, beteges, ha nem vibrál benne az akarat. – Az eszmény az akarat vas erejétől körülfogott gondolat. Nem dialektika, nem logika, hanem pszichológia. Vér pezseg a meggyőződésben, az egész embernek ereje érvényesül benne. Nem elég a gondolat; még bizonyosság sincs érzelmi, akaratni emotio nélkül. A certitudot akár ki is törölhetnők a logikából, mert az inkább a lélektanba való. Biztosak vagyunk valamiről, mert látván azt érzelmeinkkel ragaszkodunk hozzá. *A hit* nem dialektika, logika, hanem *ésszerű, akaratos odaadás*.

Ha tudsz akarni, ha tudsz lelket, szívet, észet átadni s reményt, bizalmat, félelmet, lelkesülést átélni s mindezt hitben, akkor igen – hiszesz. Mi válnék hitünkéből, ha azt kedélyünk, szívünk mélyen átérezné! Hogy gyulladnának ki a katekizmus sorainak fekete betűi véres, piros lángokká, hatalmas tűzoszlopokká! Hogy festene akkor a kereszténység? Dedicatio, felavatás, vérszerződés, új pályára indulás válnék belőle; hitnek, reménynek, szeretetnek Istenre való függesztése, a legnagyobb kilépés. Ha régen a szabadkőművesek vérrel esküdtek halálfejekre villogó török szemléletében, a keresztségben is harcossá avattatik az ember, sőt ha kell vértanúvá. Aki az igazságot szolgálja, annak heroizmusra van szüksége. Aki krisztusi evangéliumot s örök reményeket szolgál, annak is hősiség kell. Manapság a keresztség sok-sok ember szemében pusztá ceremóniává vált. Abból, hogy életemet teszem egy nagy igazságra, semmit sem látok. Hiányzik az akaratnak erős ténye. Mi volna az ilyen szívvel, lélekkel hívőnek szemében az Oltáriszentség, a misztikus Krisztus jelenléte tüzes vérrel és szívével?! Éltetőnk és életünk volna! Tüzet lehelne lelkünkbe. Véres lenne ajakunk, tüzes a lelkünk. E nélkül vallásunk mint Vergilius alvilági árnyai, – vérszegény, átlátszó „vana imago”. Vallásos életünk most a Karszt kis csermelye, mely hajdanta az Argonauták hajóját hordozta, mikor illatos fenyvesei az ég felhőit lefogták. Kérlek saját boldogságtok és boldogulástok érdekében *Payot*, *Emerson* és a modern lélektan akaratni irányzatának tekintélyével, Krisztus nevében – higgyetek, tegyetek *ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente* és *ex omnibus viribus!* Ha így szeretsz, akkor megtudod, hogy a vallás mélységes hatalom s bensősége tűz, melyhez képest a vulkánok lávája hideg gleccser-ár. A vallásos áhítat mézes, tejes, tüzes, csodálatos áramlat. Ne féljünk, hogy illúziókat kergetünk. Be fogjuk látni, hogy nagy hibában voltunk, lelkünk felét elhanyagoltuk.

Hasonlóképp léptessük föl reményünket. A remény hatalmas szenvedély, mely a jövőbe néz s forgatagos éjben is látja csillagát; vágy és tendencia, mely hajótörést nem ismer; bizalom Istenben, erős akarat. Reményeiben megerősödött ember érzi, hogy égszakadásban, földrengésben, eszményeinek elsötétedésében sem hervad el reményeinek tavaszi pálmaága. Tudja, hogy nem csalódik. A gondviselés megrendítő nehézségei közt ismétli: Tudom, hogy kibem bízzam. Scio cui credidi! Guillotinok közt mondogatja: Hajszálatok sem esik le atyátok tudta nélkül. Az ember szinte kacaghatna e vakmerő kijelentésen! Fejem leeshetik, összezúzhatnak, megőrölhetnek, de azért... hajam szála mégsem esik le az Ő tudta nélkül. A gondviselés erő, amely tőlem is erőt akar: alázatot, szolgálatot és áldozatot. Mily mélységes hatalmak ezek! Tiszteljétek meg a vallást belső odaadástokkal, akkor lesztek viri „*religiosi*”, kik odakötvék a remény törhetetlen gránitalapjához.

Végül szeretetünket kell érvényesítenünk; a vallás, az isteni élet elsősorban szeretet. Krisztus mélységes értelmű szavai: Ha nem lesztek olyanok, mint a kisdedek, vagyis, ha akármilyen tudósok, kormányférfiak, költők, vezető szellemek lesztek, de nem vagytok a végtelen Istennel – a végtelen szeretettel szemben oly közvetlenek, oly édesek, mint a gyermekek, kik nem kételkednek, amikor átkarolják édesatyjukat s édesanyjuk kebelén pihentetik pihegő keblüket, akik függnek az édesanyjuk szemén és csüngnek ajakán, – nem mentek be a lelki élet mennyországába.

Az életnek szerencsés kialakítására végre az kell, hogy az Evangéliumot szívvel-lélekkel átéljük s a hitet és szeretetet gyakoroljuk; Assisi Szent Ferenc szerint „tanto sa, quanto fa” – annyit tudsz, amennyit teszesz, tehát átérzesz, átélvezel, kialakítasz, cselekszel. Az ilyen élet kész és beszédes apológiája a kereszténységnek. A nehézségek az át *nem* élt eszmékben vannak. Lange, a materializmus történetírója sem küzd a sixtini Madonna ellen, mert az *szép*. – A keresztény élet ellen sem fog küzdeni senki sem, ha egész életünk harmónia, szépség lesz. Nem lesz nehézség a feltámadás ellen, ha királyi nemzedékképpen járunk végig a földön. Nem lesz kételyünk a megváltásban, tapasztalni fogjuk, hogy megváltott emberek vagyunk. Az Oltáriszentségben jelenlevő Krisztusról nem fogtok többé kételkedni, Krisztus vére fog pezsegni ereitekben s tüze kiülni szemetekbe.

Herderről mondják, hogy nem alkotott ugyan világhírű munkát, de élete csodálatra való mű volt. A kereszténység is nem festett, faragott s zenésített műveket akar; nem színekben, hangokban, hanem életben akar remekelni; a „corona vitae” után vágyik. Adjátok meg neki az élet koszorúját.

V. beszéd

Március Idusa a szabadság ünnepe. A gondolat-, lelkiismeret-, hit-, szólás-szabadságáé. Mindnyájan lelkes hívei vagyunk e vívmányoknak, mert a haladás és nemzeti műveltség kincseinek tartjuk. Vérének tapad hozzájuk; szeretnők életben, intézményekben érvényesíteni a további szerencsés fejlődésnek e magvait. Ámde a szabadságról gondolkodva lelkembe cseng az apostol szava: Ha szabadok akartok lenni, legyetek azzal a szabadsággal, amellyel Krisztus szabadított fel titeket. Mert a szabadság, amely csak betű, – frázis, amely nem rokon az erkölccsel s csak nagy illúzió. Nem a szabadságtól várjuk a jóságot, hanem a jóságtól a szabadságot. Ezt átlag a legtöbben el is fogadják, de óriási a különbség az egyes irányzatokban, főleg a mai szociáldemokráciáéban, amely az erkölcsöt is inkább csak a társadalmi intézmények funkciójának nézi. Majd ha a társadalom jobb lesz – mondják ők – jobb lesz az erkölcs is, mert e mérges, a szolgaság bacilusaival s miazmaival telített atmoszférában szép lelkek nem teremhetnek. Nagyon igaz, hogy az intézmények nevelnek nemzedékeket, de amikor ezt hangsúlyozzuk, nem szabad elhanyagolnunk a másik irányt sem, az Evangéliumét, amely szüntelen azt hangoztatja, hogy ha a világ nyomorult, a társadalom gonosz is, légy jó, mert *lehetsz* jó, mert *kell* jónak lenned. Tagadhatatlan, hogy ez az irányzat lelkeket nemesítő, küzdelmes lelkeket porondra hívó irány. Ember, ne vádolj törvényt, világot, neked *itt* és *most* kell jobbnak lenned! Talpra magyar! Esto vir! Beszélj, élj, tégy mint férfi!

I. Ez irányzat először is azt kívánja, hogy rendületlenül higgy rendeltetésedben, mely a „vita immaculata”, a tiszta, szeplőtelen élet. Ebben hinnem kell; hinnem kell a tízparancsolatban s annak kivihetőségében! Én vagyok a te Urad, Istened! Csakis nekem hajlik meg a te térded, ha mindjárt idegen bálványok vesznek körül. Én hiszem azt, hogy az isteni törvényt tettben kiváltó szabad ember lehetek. Ne ölj! Hiszem, hogy a gyűlölet nem azon világnak légköre, melyben lelkek élhetnek; hiszem, hogy nem szabad gyűlölködni, embert és életet önzően nyomorítani; hiszem, és – itt csikorog leginkább a modern ember szekerének a kereke – hogy tisztán élhetek. Dacára az élet óriási ellentéteinek, melyekben mindnyájan vergődünk; dacára, hogy gondolataimon végig surranhat Sodoma összes bűneinek képe; dacára, hogy vérem éghet s vágyam lángolhat; sebaj; én hiszem, hogy másképp akarhatok. Hiszem azt is, hogy az emberi élet egyre szebb és szebb, tisztább kiadást érhet, mert látom az Evangélium ideális, erkölcsi törvényét, mely a belső érzületet sürgeti. Ne csak ne paráználkodj, de még csak gonosz, élvágyó tekintetet se vess a nőre! Hidd, hogy van arisztokrata nemzedék a földön, amelyet a megváltó nevelt, hogy van *race* nemcsak állatban, hanem emberben is! Ne tartsd e kijelentést a kevélység kísértésének, ne ismerj rá benne a régi kígyónak sziszegésére; ez nem az, hanem Krisztus kegyelmének sugallata. Erre a tisztaságra neveltek engemet, így nevelt az Evangélium, az Oltáriszentség szelleme, a kereszténység ihlete. Emberek, higgyetek a meggyőződésben, hol nem törvény az állat uralma rajtatok. Himnuszokat akarok hallani tőletek, nemcsak az utca zaját, zsvaját, nemcsak elégiákat, nemcsak a parasztlázadás típusait; ismételjétek meg s hajtsátok végre az apostol szavát: *Virtus in infirmitate perficitur*. Epikai vonást szeretnék látni éltetekben! Hiszem, hogy ebben az égő, érzéki testben Krisztus alázatos, de világot legyőző kegyelmének erejével erőteljes lélek érvényesülhet. De talán azt mondják nekem, mutass rá tüzetesebben azokra a forrásokra, amelyből a lelkiségnek erőit meríthetnők.

II. E forrás mindenestre a lélek. A szentírás szerint amilyen a szemed, olyan a tested. Ha lelked tiszta, egész tested ragyog; ha lelked sötét, elsötétülsz magad is. Saul sötét ember, mert lelke keserű. Az apostolok erőteljes egyéniségek, mert pünkösdi lelkek. *Ruskin* szerint ha az ember tiszta, szép gondolatokkal telíti lelkét, akkor kedves, erőteljes világban él. *Dubois*, berni orvos minden ideges tünetet pszichológiával, tehát lélekkel gyógyít. Testet, szenvedélyt, vágyat, képzeletet csak izzó lélekkel lehet gyógyítani. – Mennyire köti ezt szívünk az isteni *Megváltó!* Ha erkölcsösök akartok lenni, vágyódó, imádkozó lelkülettel kell biznotok; mert minden embert megszáll a kétség, reávetődik olykor-olykor a Getszemáni kert sötét árnyéka. Az ember elundorodhatik magától. Nézzétek a küzdő, a verejtékező, undorodó Krisztust, kit a bűn s az alávalóság árnyéka vesz körül. Hogy feszül az a lélek, nyög, imádkozik s verejtéke véres lesz. A világ arénáján is vadállatok toporzékolnak, hiszen a nemzeti szabadságért is vért kell ontani. Lelketek szabadságáért még inkább kell küzdenetek. Kérdelek, mit tettetek eddig a *ti* szabadságtokért? Verejtékeztetek-e? Hallgatástok nekem ékesen szóló vád. Nemhogy vért nem, de csak egy kis önmegtágadást sem hoztatok áldozatul. A küzdő lélek nem fejtett ki bennetek. Ha az ember őszinte jóakarattal áll be a tiszta erkölcsért folyó küzdelembe, ha a nagy rendeltetés inspirációját veszi magába, ha földre borulva tud imádkozni, lassanként elváltozik lelke. Fölséges színváltozás megy végbe lelkében. Mikor Mózes lejött a Sinai hegyről, fénylett az arca, mert az Isten tekintete ragyogott rajta: „Resperit in faciem euis Deus”. A nagy gondolatok ragyogó fénysugara kell arra, hogy az állat az apostolok, szentek, vértanúk típusát öltse magára. Aki áldozatot tud hozni, abban kialszik a tisztátalan tűz; a rossz vér valamiképp elváltozik, s a parasztlázadás helyébe Isten békéje költözik szívünkbe. De ha minden szakad, törik, ha érezzük az állati szenvedély tüzeit, van még akkor is mód számunkra, van menedékkörünk, s ez a Golgota s a szent kereszt. Ember, respice in faciem Christi!

A római Colosseum előtt áll a *meta sudans* romokban. In actis martyrum olvassuk, hogy vértanúságra ítélt testvéreinknek jól esett, mikor a szellő arcukba csapta a víz porát. Jaj! Arena, vadállatok, vértanúság, a tisztán élni akaró embernek élete! Vonuljunk el Krisztus permetező, véres alakja mellett; Krisztus vérének lehelete meg fogja csapni arcunkat. A kereszténységnek óriási, hatalmas ereje az a tudat, hogy Krisztus szenvedésében erőforrás fakadt az érzéki embernek. Igen. Krisztus vérével permetezett liliomok veszik körül a keresztfát. Krisztus vérétől kapott erőre az apostol, Krisztus vérének ereje kiszabadít engemet is a szolgatest jármából. Mi is e forrásból merítünk, s küzdelmek, győzelmek részesei akarunk lenni usque ad sanguinem! Ellent állni Krisztus vérének erejével, de saját vérünkkel is körmünk szakadtáig. Ha így harcolunk, győzni fogunk és férfiak leszünk s el fogjuk nyerni Istentől jutalmul az élet koszorúját. Úgy legyen!

VI. beszéd

Sokféle közösség és szervezet keresztezi és fejleszti életünket. *Első* az édes otthonnak, a hazának és nemzetnek közössége, a puha fészeknek édes emlékei; gyermekremények s bánatok, a szeretet s az áldozat kötelékei fűznek hozzájuk. A kivándorlott szegény munkás Amerikába is magával viszi a kis tulipános kert és muskátlis ablakának képét, melyről azt mondja: Ez az én otthonom, itt támadnak fel halottaim, itt beszélnek az én nyelvemet. A *második* ország a szellem világa, ország, amely nem ismer Alpesekeket, Kárpátokat, Rajnát, Szajnát, mely úgy jár fölöttünk, mint a napsugár: ez a kultúra, a tudomány, a művészet világa. Van azután *még egy* ország, mely nemcsak hegyek, de korszakok s kultúrfokok fölött is áll, a szívek legmélyebb tendenciájának a világa: az egyház. Az elsőben Úr a király; a másodikban csak vezető és irányító szellemek vannak, a harmadikban, az Istenországban úr és király a mi Urunk Jézus Krisztus.

Különösen a mai világban folyik a harc s tajtékzik a gyűlölet az egyház sziklája körül. Sok az elfogultság s félreértés köztünk. Tisztuljon hát felfogásunk; hadd lássuk, mit tiszteljünk, mit szeressünk rajta. – Látom a fejlődésnek különféle jegyeit az egyházon, látom, hogy régen ez a közösség a testvériségnek szeplőtelen közössége volt sok erkölccsel, kevés kánonjoggal. Azután a római imperator, Konstantinus terítette rá bíborpalástját. Justinianus kodifikálta bizánci szellemben az ő jogait is, s Nagy Károly reá építette hatalmas országát. Látom a középkorban felvértezve küzdeni püspökeit; végül az újkorban észlelem színeváltozásait; más a helyzete Amerikában, más most Franciaországban, más nálunk; lehet, hogy időnként kitörlik a közjogból is és teljesen az erkölcsnek, magánbuzgalomnak alapjára szorítják. Mindez az egyház történelmi színeváltozása s a világ uralma fölött. Amiért pedig mi szeretjük s tiszteljük, védjük s szolgáljuk az anyaszentegyházat, az főleg két vonása:

I. Az Egyház az Evangélium hordozója s Krisztus misztériumainak kezelője. Az Egyház jogi szervezet vértanúk csontjaiból fölépítve, véréből összeragasztva. Bele van illesztve Krisztus szent tana, rá van ütve keresztjének védjegye, öt sebének pecsétje. Krisztus óvja s védi s ígéri, hogy nem fogják legyőzni, non praevalent! Hogy amerikai a stílusa, vagy régi európai, az nem bénítja a szeretetemet, mert látom, hogy e változatokban is ez a Krisztus régi egyháza, Krisztus az egyházban olyan nyomokat taposott, mely Hadak útja marad, s bátran

mehetek én is rajta. Az Evangélium csalhatatlan megőrzése az Egyház feladata, érdeke. Ne zavarjuk össze a hitet a teológiával, a krisztusi tant a lorettói házakkal, Mária Zell-lel, lourdesi csodákkal. Nem mondom, hogy e szent helyek, emlékek, gyakorlatok, áhítat nem kincsek reám nézve, és hogy nem gyökerezhetnénk beléjük lelkünk minden szálával, érzelmünk erejével, de – lehet, hogy a lorettói ház sohasem állt Názárethben, hogy a martyrologium történeti tévedéseket tartalmaz. Én a krisztusi tant nézem s látom, hogy azt az Úr az Egyházra bízta. Szervezetre bízta, amely klasszikus világban klasszikus érzelmekben él, a középkorban feudális intézményekben fejlődik, s az újkorban is kánon-jogában sajátosan elváltozhatik. Ezenkívül az Egyházban is sok bűn volt, van és lesz; lehet, hogy nem reagál kellő eréllyel a kor bűneire és szükségleteire, de – az Evangélium szelleme körül hiba nincs. Ez az én alapom, vigaszom. Péter, vagyis kőszál vagy s erre építem Anyaszentegyházamat, mondotta az Úr. Én is bízom a kőszálban dacára a korok elfordulásának és aposztáziájának. Ahogy Krisztusra esküdtem, úgy meg vagyok győződve, hogy közöttünk él Ő mint oktató és eligazító tekintély.

II. Tisztelem és szeretem az Egyházat, mert nála vannak a szent titkok, azok a csodálatos szent titkok, amelyeket Krisztus titkos befolyásának kiváltására rendelt a lelkek számára. A világban voltaképpen két misztérium jár: a *mysterium iniquitatis*, sötét árny és a *mysterium charitatis*, a szeretetnek csodálatos szent titka. Az elsőtől senyved az erkölcsi élet s a másikat keresi; keresi néha bizarr, néha vad és kegyetlen utakon. Látom, hogy a fűszeres Indiában hogyan lesz bűnbánóvá a *mysterium iniquitatis* nyomása alatt az ember. A szép Görögországban a Venus szobra mellé fúriák állnak, a szépség bánatát állítva a világba. S Graecia elpusztulván a dervisek járnak vértől csepegve bűnbánati táncukat. A *mysterium iniquitatis* nem bírja kielégíteni az érzőbb embert. De az üldözött s elkínzott embernek útjába áll Krisztus s mondja: Ember, én megbocsátom bűnödöt. Ez kell neked! A „*mysterium iniquitatis*” malomkő, lánc, boldogtalanság. Jer velem, én a füstölgő kanócot ki nem oltom, a repedt nádat el nem töröm; nálam irgalmat találsz. Zacheus, önző ember, jer hozzám! Tégedet, Magdolna nem hívlak; te eljössz hívatlanul is. A tékozló fiú atyja én vagyok; a tékozló fiú atyjának arca Krisztus-arccá változik, homlokára töviskoszorú árnyéka borul, karjai ki vannak tárva, hogy az egész világot átölelhessék! Óh ti mindnyájan, kik általmentek, figyeljetelek, nézzétek, van-e fájdalom, mint az enyém?! Gyökeret ver lábatok s reám néztek s rebegitek: Óh te szánakozó szeretet, vedd le a *mysterium iniquitatis* s bocsáss meg. A *mysterium iniquitatis* most is dolgozik s a világ ítéletéig fog dolgozni, de Krisztust 1900 év szakította el tőlünk. Hol van Krisztus? „Akiknek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva” mondotta az Úr; tehát maga helyett másokat küldött ugyanebben a várva-várt küldetésben. Jár közöttünk a bűnbocsátó Krisztus az egyház penitenciatartásában, a bűnbánat szentségében. Ő az Úr bocsát bűnt, de az általa szerzett intézményekben. Ez a „*mysterium caritatis*” s ez az Egyház kezére van bízva; mi pedig úgy járulunk ahhoz, mint akik magát Krisztus megközelítjük benne.

A mi vallásosságunknak nagy árnyéka, hogy intelligenciánk vallásos fogalmi gyermekcipőkben rekedtek. Nagy gondolatokra van e téren is szükségünk, melyek kultúrembert, tudóst, művészt, kormányférfit egyaránt kielégítsenek. A szentségeket is mint Krisztus érintéseit kell tekintenünk. De a *mysterium charitatis*nak ez csak egyik kiadása; a szeretet itt meg nem áll, hanem hódít. Más, fölséges intézményben váltja ki erejét, mely megfelel pszichológiánknak s az Úr Jézusnak folytonos jelenlétét biztosítja számunkra. A szeretetnek közellét kell. Kell, hogy Isten mindenütt legyen. Παντα ψυχη πληρη. Fűszál, csillag, hullámfodor vele van átítatva. Mennyivel inkább az Egyház!

Kell, hogy az Egyházban különben akadjak Istenre, mint erdön, mezőn, tengerparton; kell, hogy Krisztus lelke közlekedjék velem; velem éljen, mellettem álljon, magát nekem átadja a föld velejében, a kenyérben, s a föld tüzében, a borban; Ő van jelen az

Oltáriszentségben, ő maga, lényegesen, valósággal. A búcsúzó Krisztusnak szerető érzületeivel van e szentsége légköre telítve, azzal a szeretettel, mely akkor legérzelmesebb s legtalálékonyabb, mikor áldozatra készül. Mikor áldozom, a krisztusi szeretettel impregnált légkörbe lépek. S ha a miseruha nem názárethi s a templom stílusa nem a Sion hegyén emelkedő teremé: stílus, divat eloszló értékek; de a szeretet a régi; ez a szeretet nem engedi magát kipusztítani, nem tűri, hogy elhamvadjon; lobogó tűz akar lenni, melyen a világ végéig mindnyájan melegsünk.

Legyünk bizalommal a krisztusi kereszténység iránt; a gazdasági élet bármely rétegében éljünk, érvényesítsük erőit, hogy ne csak járjunk, hanem repülni, szárnyalni is tudjunk. Ambíciónk, hogy krisztusiak legyünk, s akkor semmiféle szocializmus nem törí össze gerincünket; s ha az ellenséges, divatos világnézet egy-egy hulláma át is csap rajtunk, az isteni Megváltó szeretetén csakhamar ismét eligazodunk. Vihar volt az csak, hogy jobban gyökeredzünk; lidértcűz volt, melytől el a csillagos égre nézünk.

Szívből kívánom önöknek m. tisztelt Uraim, a húsvét kegyelmét, a *mysterium caritatis*-t. A francia *Claude Jeanet* szavaival végzek: „Je parle à Dieu”, beszélek, közlekedem az Istennel, „je l’aime”, szeretem Őt, „je l’adore”, leborulok előtte imádattal, „je l’attande”, várom őt, hogy közeledjék hozzám sugallatával, élesztve lelkemet s kialakítsa bennem a krisztusi típust. Ez koszorúm, vigaszom és boldogságom, a „corona vitae”. Amen.

